

bádateľskom zameraní. Z právnej grécistiky napísal dve krátke pojednania, jedno o gréckom občianstve: Povaha státního občanství (občanského práva) v starém Řecku. Z dějin pojmů státního občanství a státu (1936), a druhé o interrupcii: Antické názory na vyhnání plodu (1937), z právnej romanistiky uverejnil dve state: Problém t. ř. věcné smlouvy v právu římském (1939) a Případ koreálné obligácie s alternativním plněním (1946).

Posledné jeho publikácie sa týkajú právnej vedy, a to jednak modernej: Vzpomínáme na Otakara Sommera (1941) a jednak starovekej: Gaius noster (1969). Pre úplnosť je potrebné ešte upozorniť na niekoľko recenzných článkov (1929—1941) posudzujúcich práce domácich a cudzích romanistov (Sommer, Boháček, Rebro, Korošec) a drobný príspevok zvaný O postavení římského práva v právnickém studiu v Ročenke PF UK 1934/1935.

Ani po odchode do dôchodku neprestal profesor Budil ďalej pracovať. Popri praktickej právnickej činnosti usilovne študoval pramene rímskeho práva a najmä problém rímskej rodiny (familia), k čomu mu dala podnet monografia talianskeho romanistu Perozziho. Plne sa v tomto smere sústredil na výklad pojmu „auctoritas“ a pokúsil sa analyzovať jeho výskyt v právnických i neprávnických prameňoch. Táto práca zostala, žiaľ, nedokončená.

Podali sme úsečný prehľad o rozhodujúcich životných etapách profesora Budila, ktorý celý svoj život spojil s osudmi našej právnej romanistiky. O tomto jeho vedeckom zápale a pedagogickej horlivosti vedia aj jeho žiaci a priatelia. Pre nich zostane profesor Václav Budil navždy vo vďačných spomienkach.

Peter Blaho

Seminář o reformách Josefa II.

U příležitosti dvousetého výročí vydání tolerančního patentu a patentu o zrušení nevolnictví uspořádala katedra dějin státu a práva právnické fakulty UJEP v Brně 4. 11. 1981 seminář věnovaný reformám Josefa II.

S úvodním referátem vystoupil K. Schelle (PF UJEP Brno), jenž zachytil základní rysy období vlády Josefa II. Nastínil důvody, jež vedly dvorské kruhy k uzákonění a realizaci reformy, které rozhodující měrou zasáhly do dalšího vývoje feudalismu. Poukázal na nejdůležitější reformy Josefa II., počínaje tolerančním patentem a konče zásahy do oblasti berní a urbaniální, jejichž cílem byla vedle reorganizace berní snaha převést robotní povinnosti na peněžité dávky a zároveň stanovení maximální míry vykořisťování rolníků vrchností i státem. Upozornil dále na to, že v minulosti nebylo hodnocení vlády Josefa II. v literatuře jednotné. Buržoazní historiografie se snažila nekriticky přeceňovat jeho reformní činnost, když ji hodnotila jako „revoluci shora“ a stavěla ji

na roveň francouzské buržoazní revoluci. Nesprávně byla hodnocena i úloha osobnosti panovníka, když se příčiny a výsledky reformy vysvětlovaly jeho výlučnými schopnostmi a povahovými rysy. Ve skutečnosti bylo jeho cílem udržet podstatu feudalismu krajními ústupky novým poměrům, což ovšem objektivně připravovalo půdu pro rozvoj kapitalismu. Josef II. nikdy nepřekročil onu mez, která dělila feudální a kapitalistický řád.

Následující tři referáty byly věnovány problematice tolerančního patentu. J. Vašečka (PF UJEP Brno) nastínil příčiny, které vedly císaře k jeho vydání: upozornil na to, že rozklad robotně nevolnického systému se začal stále výrazněji projevovat v oblasti ideově politické, především na poli náboženském a církevním. Otázka náboženské tolerance se v důsledku aktivity moravských nekatolíků stala mimořádně palčivou koncem sedmdesátých let a mimoto bylo třeba zamezit soustavnému odlivu tajných nekatolíků do Pruska, které je ochotně přijímalo. Na přelomu 70. a 80. let bylo již zřejmé, že se otázkou náboženské tolerance budou muset zabývat centrální vídeňské úřady. Zde vznikla nejednotnost v otázce vymezení šíře práv nekatolíků. Rozhodujícím se nakonec stalo stanovisko císaře, který rozhodl, že náboženská tolerance nekatolíků musí být spojena s udělením plných občanských práv. V závěrečné fázi rozebral doc. Vašečka jednotlivá ustanovení patentu a zdůraznil jeho přínos pro další vývoj společnosti v našich zemích.

R. Pražák (FF UJEP Brno) vyslovil několik úvah o vydání tolerančního patentu vzhledem k česko-maďarským vztahům. Poukázal na to, že svůj podíl na jeho vydání měly i vztahy českých nekatolíků a jejich druhů, emigrovavších do Uher, k tamnímu kalvinismu, jehož představitelé přispěli k realizaci tolerančního patentu v českých zemích. V této souvislosti pak podrobně rozebral význam vztahů českých a maďarských evangelíků pro přijetí patentu a jeho realizaci. Konstatoval, že jeho litery byly naplněny úsilím českého lidu a maďarské inteligence. Vydání tohoto předpisu umožnilo i odchod Čechů na maďarská kalvínská učiliště, což přispělo k rozšíření počtu české obrozenecké inteligence lidového původu, která se podílela na rozvíjení vztahů česko-maďarských v období národního obrození.

O úloze Josefa II. při rušení klášterů promluvil J. Obršlík (Státní oblastní archiv Brno), jenž se zmínil o politických, hospodářských, fiskálních a dalších pohnutkách, které stály v pozadí těchto opatření. Poukázal na to, že nešlo o jednorázovou, ale naopak dlouhodobou akci, zahájenou v lednu 1782, jež se protáhla na celou dobu vlády Josefa II. Jak bylo zdůrazněno, snažil se panovník o vytvoření státní církve po vzoru galikánské církve ve Francii. Za tím účelem omezoval vliv papeže (známé placetum regium z roku 1781). Zmíněn byl konečně stručně osud archivů moravských klášterů zrušených v této době, jejichž fondy byly soustředěny v bývalé jezuitské koleji a svěřeny do správy ředitelství komorních a státních archivů.

J. Svatoň (PF UJEP Brno) se zaměřil na základní změny, které přinesla

Josefínská epocha do oblasti státní správy. Připomněl hlavní zásady, které byly učiněny při likvidaci feudálních přežitků v této oblasti, nastínil novou strukturu správních orgánů, jež se zde utvořila, a poukázal na proces oddělování administrativy od soudnictví. Podtrhl fakt, že právě zde se začal výrazně prosazovat odborný, zejména právnícký prvek. Konstatoval konečně i širší souvislosti přijatých reforem s josefínskými kodifikacemi, přeměnami v oblasti školství, kulturní reglementace, a nastínil i další vývoj, v jehož průběhu došlo k ovlivnění správní soustavy ještě hluboko do 19. století.

Otázkami organizace soudnictví a trestního práva se zabýval J. Bílý (PF UJEP Brno), který nejprve naznačil kořeny nové úpravy, zasahující do 16. a 17. století, a dále se zaměřil na rozbor nejprve struktury civilního soudnictví, kde rozlišil soudy všeobecné (místní) a privilegované (zemské, horní, obchodní atd.). Povšiml si jednak postupného oddělování soudnictví od správy, jednak jeho profesionalizace (iuridizace). Důležitým jevem se stalo odstraňování stavovského charakteru soudů. Pokud šlo o soudnictví trestní, zabránila panovníkova smrt provedení reformy. V závěru stručně pohovořil o základních rysech trestního práva hmotného.

K trestnímu právu Josefa II. vystoupil dále K. Malý (PF UK Praha), který jednak podtrhl potřebu komplexního pojmání této oblasti, zejména pokud jde o výklad práva hmotného a procesního, jednak poukázal na to, že je nutno se zabývat jak jeho genezí, tak i jeho dalším vývojem.

Při hodnocení josefínského trestního kodexu zdůraznil, že došlo k likvidaci stavovství, omezení libovůle, novému pojmání funkce trestů, zrušení některých zastaralých deliktů apod. Připomněl však i přežívání jistých rysů feudálních a porovnal pak tuto úpravu s kodexem z roku 1803 a v závěru naznačil hlavní rysy procesního předpisu.

K jednotlivým referátům se rozvinula živá diskuse, v níž jako první vystoupil K. Litsch (PF UK Praha), který se zabýval otázkou, proč právě v Rakousku a Německu vznikl osvícenecký kapitalismus, a předestřel řadu shodných rysů v oblasti státu a práva, jež se v obou zemích projeví (např. snahy po kodifikaci, zavedení cenzury, snahy po jednotném pojmání postavení všech osob apod.). K. Kučera (PF UK Praha) se zamýšlel nad některými důsledky josefínské náboženské politiky z hlediska orientace posluchačů pražské univerzity, kde se projevoval odklon od studia bohoslovectví a zvýšený zájem o laické obory. M. Doležal (PF UK Praha) se vyslovil k problémům realizace tolerančního patentu a dovedl, že se zde projeví typické rysy činnosti byrokratického státu, který nebyl schopen sledovat skutečné provedení svých rozhodnutí, což se projevovalo např. v tom, že poddaní byli místními úřady šikanováni. V. Urfus (PF UK Praha) porovnal tereziáňské a josefínské osvícenectví, přičemž prvé definoval jako formálně institucionální, druhé jako obsahově institucionální, které znamenalo hlubší zásah, ačkoli trvalo kratší dobu. Dále se zmínil o některých vztazích českých obrozenců k Josefovi II.

V závěru shrnul E. Vlček (PF UJEP Brno) význam semináře a zdůraznil užitečnost podobných setkání, kde si mohou bezprostředně konfrontovat svoje poznatky pracovníci různých historických disciplín i pozitivních právních oborů.

P. Mates, K. Schelle

Konference k 35. výročí vydání zákona o Sboru národní bezpečnosti

Dne 6. července 1982 uspořádala fakulta ochrany státních hranic Vysoké školy SNB v Holešově vědeckou konferenci k 35. výročí vydání prvního zákona o Sboru národní bezpečnosti v roce 1947.

Po zahajovacím projevu plk. R. Hrubého, děkana fakulty OSH VŠ SNB v Holešově, který zdůraznil význam zákona o SNB, vystoupil s hlavním referátem L. Soukup (VŠ SNB v Praze). Nastínil základní právní souvislosti přijetí zákona o SNB v roce 1947, ukázal počátky vytváření bezpečnostních složek, jejich hlavní úkoly v prvních poválečných letech a zdůraznil význam národních výborů při budování SNB. V závěru svého vystoupení se obšírněji zabýval hlavními zásadami, na nichž byl Sbor národní bezpečnosti po válce budován. Na toto vystoupení navázal M. Doležal (Právnická fakulta UK v Praze) s koreferátem Postavení a úloha SNB v procesu národní a demokratické revoluce. V širších souvislostech nastínil postupné přerůstání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou, zdůraznil nutnost realizace Marxovy poučky o tom, že proletariát nemůže převzít starý buržoazní státní aparát, ale musí si vytvořit svůj vlastní, jenž by vyhovoval potřebám diktatury proletariátu, organizátorské, potlačovatelské, sociální a dalším funkcím socialistického státu. V této souvislosti potom ukázal nezbytnost vybudování nové lidové bezpečnosti jako významné mocensko-politické složky.

Další část konference byla věnována diskusním vystoupením řady účastníků zejména z jednotlivých fakult VŠ SNB a právnických fakult z Brna a Prahy.

Úvodem diskuse vystoupil A. I. Jekimov (Právnická fakulta v Leningradu) s příspěvkem Teoretické otázky státního aparátu v procesu budování socialistického státu, v němž nastínil vývoj bezpečnostního aparátu po Velké říjnové socialistické revoluci a zdůraznil podíl V. I. Lenina na formování koncepce socialistické zákonnosti. Na vystoupení sovětského hosta tematicky navázal D. Pelikán (Právnická fakulta UK v Praze) s diskusním příspěvkem, v němž poukázal na význam využívání sovětských zkušeností při budování Sboru národní bezpečnosti po osvobození. K organizaci bezpečnostního aparátu před vydáním zákona o SNB se zvláštním zaměřením na organizaci policie a četnictva v předmnichovské republice se vyslovil L. Soukup (VŠ SNB). Ve společném příspěvku